

Jak připravit dítě do 1. třídy

- Rozvoj obratnosti
- Smyslové vnímání
- Řeč
- Náměty na hry
- Kresba
- Školní zralost

Dana Kutálková

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Copyright © Grada Publishing, a.s.

PaedDr. Dana Kutálková

JAK PŘIPRAVIT DÍTĚ DO 1. TŘÍDY

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 220 386 401, fax: +420 220 386 400
www.grada.cz
jako svou 2324. publikaci

Odpovědná redaktorka Helena Varšavská
Sazba a zlom Milan Vokál
Návrh a realizace obálky Martina Bártová
Počet stran 168
Vydání 1., 2005

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.
Husova ulice 1881, Havlíčkův Brod

© Grada Publishing, a.s., 2005
Cover Photo © profimedia.cz/CORBIS

ISBN 80-247-0197-9 (tištěná verze)

ISBN 978-80-247-6815-1 (elektronická verze ve formátu PDF) © Grada Publishing, a.s. 2011

Recenzovala:

Naděžda Janotová

ÚVOD	9
OBRATNOST	12
Motorika velkých svalových skupin	16
Náměty na rozvoj obratnosti velkých svalových skupin	16
Jemná motorika rukou	21
Náměty na rozvoj jemné motoriky rukou	22
Motorika mluvidel	31
Základní příprava na nácvik při větší neobratnosti	32
Cvičení pro podporu jednotlivých hláskových skupin	34
Nácvik jemné motoriky mluvidel pro děti po pátém roce	34
Motorika očních pohybů	36
Náměty na procvičení očních pohybů	37
Koordinace	37
Koordinace pohybová	39
Koordinace oči – ruka	41
Koordinace ruce – mluvidla	41
SMYSLOVÉ VNÍMÁNÍ	43
Zrak	45
Náměty na hry pro obecný rozvoj zrakových schopností	48
Náměty a hry na optickou paměť	49
Náměty a hry na optickou pozornost a diferenciaci	50
Figura a pozadí, optické členění – hry a náměty	51
Sluch	53
Náměty a hry pro všeobecný rozvoj sluchových schopností	55
Náměty a hry na rozvoj akustické paměti	59
Náměty a hry na rozvoj akustické pozornosti	61
Náměty a hry na akustickou diferenciaci	63
Náměty a hry na rozvoj slovní paměti a pozornosti	64
Hmat	65
Náměty na podporu hmatu	67
Chuť a čich	69
Propriocepce	71
Hry na podporu propriocepce	73

ŘEČ	76
Výslovnost	88
Rozumění řeči	90
Slovní zásoba	92
Vyjadřovací pohotovost	94
Kultura mluveného projevu	97
POČETNÍ PŘEDSTAVY	103
Náměty na hry	105
KRESBA	110
Grafomotorika	112
Vybavení	114
Držení tužky	115
Sklon tužky	116
Tlak na tužku	116
Formát	117
Grafomotorické cviky	117
Psaní levou rukou	123
Rozvoj kresby	124
ŠKOLNÍ ZRALOST A JEJÍ POSOUZENÍ	127
Datum narození	131
Zdravotní stav	132
Zralost CNS	132
Soustředění	134
Pravolevá orientace	135
Rozvoj řeči	135
Kresba	137
Jak se tedy rozhodnout?	138
VÝCHOVA	140
Princip kyvadla	141
Princip volby	144
Metoda malých kroků	147

KDYŽ UŽ JE TO ZA PÁR...	151
Samostatnost	152
Pozornost a soustředění	153
Chystáme se na učení	154
PÁR SLOV NA ZÁVĚR	162
LITERATURA	164

„Co budete dělat o prázdninách?“ „Ale chtěli jsme jet zase jednou k moři, jenže děti se bouří. Starší má puťák a malá chce být na chalupě – že tam má pejska a králíky a já nevím co ještě.“

Z dalšího, v pražské tramvaji náhodně vyslechnutého hovoru vyšlo najevo, že děti už u moře byly a „byla tam pěkná otrava“. „Dovedeš to pochopit? O všechno jsme měli postaráno.“

No právě – chtělo se mi vmísit se do rozhovoru. Děti mají o všechno postaráno celý rok – a tak si chtějí o prázdninách samy stavět stan (přestože občas spadne), samy vařit (přestože se to občas nedá jíst), chtějí dobrovolně podstupovat nepohodlí pěších túr, puchýře a propocená záda pod batohem. Pro malé dítě je obyčejná koza nebo králík, které si může pohladit nebo pochovat, nesrovnatelně větší atrakce než exotické zvíře za plotem. Podvědomě se drží zuby nehty aktivního způsobu života a zážitků s ním spojených i za cenu nepohodlí, protože tuší to, co by měli vědět dospělí – že totiž vývoj je dialog protikladů. Když nemáme nikdy hlad, nemůžeme si úplně vychutnat jídlo, nemáme-li někdy pořádnou žízeň, neoceníme naplno orosenou sklenici vody. Takové zkušenosti a zážitky nelze vůbec nijak předat – to si musí prožít každý sám.

Jeden tatínek při rozhovoru na toto téma najednou povídá: A víte, že asi máte pravdu? Na jednom školním výletě se mi udělaly na patě puchýře jako pětikoruna. Z výletu si moc nepamatuju, ale nikdy nezapomenu na pocit úlevy, když jsem se zul a strčil nohy do potoka.

Ptáte se, co má tohle povídání společného s přípravou do školy? Všechno. Civilizace totiž velice rychle změnila podmínky, ve kterých děti vyrůstají, a tím výrazně ovlivňuje i jejich vývoj. Některé schopnosti mají podstatně lepší podmínky – například množství znalostí, které už předškoláci mají z nejrůznějších oblastí, je někdy obdivuhodné. Informací, které se na děti odmala hrnou, je ovšem tolik, že v pudu sebezáchovy mozek často vypíná – říká se tomu ochranný útlum.

Proto jsou na tom jiné schopnosti zase podstatně hůř – třeba zrakové či sluchové vnímání. Dítě se totiž postupně učí slyšet, ale neposlouchat, nebo se dívá, ale vlastně nevidí, protože nevnímá.

A tak děti, žijící v pohodlí a dostatku, opečovávané a cílevědomě intenzivně rozvíjené celou milující rodinou, selhávají v dětském kolektivu, ve kterém se neumějí pohybovat a podřídit se jeho pravidlům, a později selhávají i ve škole, kde jim to najednou třeba moc nejde, „ale my se přece všichni tak snažili“.

Civilizace přináší i druhý extrém. Dítě sice žije v pohodlí a dostatku, ale přesto strádá – rodiče nemají čas a babičky jsou ještě mladé a zaměstnané. Už dávno neplatí představa bělovlasé babičky v šátku, s knížkou na klíně. A tak se dítě odkládá před televizi nebo počítač a dostává drahé hračky, které mu ale nikdo nemá čas předvést.

Jednou jsme při logopedické terapii, kam dítě provázela bona (chůva je „takové zastaralé“ a paní na hlídání zase moc dlouhé), potřebovali poměrně rychle nacvičit dost obtížný úkol. Aby dítě mělo nějakou motivaci, zeptala jsem se, co by si moc přálo – mohli bychom třeba poprosit rodiče, aby mu vyhověli. Dítě se ani moc nerozmýšlelo a vyhrklo: „Chtěl bych jít s tátou do zoologické zahrady.“ Podívaly jsme se po sobě s tou paní a pohledem jsme si řekly všechno. Slíbila jsem, že s tatínkem promluví a zkusím to zařídit.

Zavolala jsem mu, a teprve když jsem sekretářce vysvětlila, že opravdu nemůže tuhle věc rozhodnout, dala mi ho k telefonu. Nevím, jestli pochopil, že nejde vůbec o to, kam se synem půjdou, ale že budou půl dne spolu. Nakonec to slíbil. Dítě se úkol naučilo, ale tatínek slib nesplnil – neměl čas. Nikdy nezapomenu na zklamané a rezignované oči toho chlapce, když mi to říkal.

Máme-li děti na školu připravovat pozvolna, nenápadně a efektivně, měli bychom nejdřív pochopit, kde nám civilizace pomáhá, a kde právě naopak, které schopnosti a dovednosti jsou pro rovnoměrný vývoj nezbytné, a co se stane, když některá schopnost chybí.

Předškolní holčička docházela na logopedii kvůli problémům s plynulostí. Jednou, někdy před Vánoci, kdy se už koptavost začala konečně ztrácet, jsem se zmínila, že po Vánocích se začneme pomalu připravovat na školu, aby mohla v první třídě dostávat samé pochvaly. Po Vánocích babička přinesla iniciativně zakoupenou sadu písanek a desky s písmenky. Vysvětlovala, že během svátků

zatím neměli čas začít (naštěstí!), ale teď se do toho dají, aby jí to ve škole šlo. Moc se divila, když zjistila, že příprava na školu výuku čtení, psaní a počítání prakticky vůbec neobsahuje a že si budeme většinu času „jenom hrát“.

Cílem předškolní přípravy totiž rozhodně není dítě předem naučit číst a psát, „aby mu pak ve škole pěkně šlo“, ale zajistit především maximální a harmonický rozvoj schopností, které umožní, aby dítě bylo – až přijde čas – při výuce čtení, psaní a počítání bez větší námahy úspěšné.

A tak se pokusme společně projít jednu po druhé nejdůležitější schopnosti, které do značné míry ovlivňují úspěšný start v první třídě. Dobrý základ z předškolního období rozhoduje i o výsledcích v dalších třídách a vztahu ke vzdělání obecně. A můžete si vybrat z různých her, které jsou pro rozvoj konkrétní schopnosti nejvhodnější.

Každé normální dítě je od přírody zvědavé. Už v kojeneckém věku bere všechno do ruky a většinou hned taky do pusy, později je jak pytel blech a snadno utáhá i dospělého. Všechno chce zkoušet (slova „já sám“ se v jistém období stávají postrachem věčně spěchajících maminek). Pomalu ale vstupuje do jeho života civilizace. Do školky a ze školky se jede autem, autobusem nebo jiným dopravním prostředkem, stejně tak na nákupy.

Možnost pohybových aktivit je dost omezena hlavně ve městech – předškolní dítě nemůže jít samo do parku nebo na hřiště a času na podobné vycházky je málo. A když už tam je, často slyší: „Nelez tam, uklouzneš, spadneš, neber to do ruky, fuj.“

Dítě taky rádo pomáhá s prací – připadá si velké a důležité a v našich podmínkách je pro ně práce spíše hrou a dobrodružstvím. Jenže při dnešním způsobu vaření, mytí nádobí nebo praní se moc uplatnit nemůže. Zelenina se kupuje většinou už očištěná a někdy i nakrájená na kousky, housky se koupí hotové nebo aspoň předpečené (kdo by se patlal ve všední den s těstem), polévky v pytlíku, knedlíky v prášku. Nádobí se nacpe do myčky, prádlo do pračky. Místo řady složitých, ale zautomatizovaných pohybů (vymývání hrnečku, ždímání prádla) pouhé zmáčknutí knoflíku. I na zahradě je všechno jinak – místo kosy a srpů sekačka. Snad jedině pletí se zatím nepodařilo zmechanizovat – i když mulčovací kůra taky práci ušetří.

Známa mi vypravovala: „V době, kdy u nás byl popcorn ještě málo známou pochutinou, dostali jsme od známých pytlík zrněk. Jejich pražení bylo atrakcí pro všechny děti z okolí – i pro ty, které pukanku mohly mít, kdykoli si vzpomněly, ovšem hotovou. Zrnka létající po kuchyni, kdykoli jsem předčasně odklopila pokličku, byla vítána radostným křikem a za chvíli z mísy teplého popcornu nezbylo nic. Některé děti se kolem mě motaly skoro denně. Sypaly slepicím, vybíraly vajíčka, zkoušely sekat trávu pro králíky, míchaly těsto. Občas mi, pravda, vyplely i to, co mělo na záhoně zůstat, ale co se dá dělat, naschvál to neudělaly. Když jsem je chválila, jak jsou pracovitě, jedna holčička povídá: A nemůžeš to říct našim? Já doma nesmím nic dělat, jsem prý ještě dítě a mám si prý radši hrát.“

Ke slovu přichází i televize, video a počítače, které udrží dítě aspoň trochu v klidu. Pohybu ubývá a dítě se stává pohodlným, takže časem už o pohyb možná ani nestojí. Nejen že to není přirozené, ale přímo to ohrožuje jeho vývoj – například mluvení i psaní jsou činnosti velmi náročné na pohybovou koordinaci. Kde ji ale dítě má nabrat, když většinu dne prosedí a hraje si s hračkami, které ji nijak nepodporují. Hry, které přirozeně, postupně a v průběhu dlouhého období pohybovou koordinaci rozvíjely, se beznadějně ztrácejí.

Pamatujete si ještě dobu, kdy si na každém volném plácku parta kluků čtala s míčem nebo hrála kuličky, později čáru? Holky zase měly „školku“ s míčem a se švihadlem. Malé se opičily po velkých a postupně zvládaly čím dál těžší prvky a delší sérii, než udělaly chybu. Podobnou roli hrálo i přebírání nití natažených na prstech. Tyhle děti nepotřebovaly žádné tréninkové programy na vylepšení pohybové koordinace.

Dnes se podobně rozšířila snad jen jízda na skateboardu – některé kousky, které se kluci naučí, jsou opravdu obdivuhodné. Jenže je to sport jen málo vhodný pro předškolní děti, o nichž je teď řeč.

Není náhodou, že nárůst různých vývojových potíží od nadměrné a obtížně zvladatelné pohybové aktivity přes výskyt problémů s učením až po prohlubující se poruchy řeči lze vysledovat v šedesátých a hlavně v sedmdesátých letech uplynulého století. V té době se totiž podstatněji rozšířilo využívání techniky v domácnosti i vysílání televize.

Rodiče přivedli pětiletého chlapce, protože ho nezajímaly ani hračky, ani stavebnice, ani pastelky. Pořád jen ležel v knížkách. Neprohlížel si ale běžné dětské knížky – ty odkládal. Dokázal celé hodiny listovat v encyklopediích o přírodě i technice, prohlížel si katalogy plné roztočivých přístrojů a různé učebnice. U televize trávil taky dost času – měl rád hlavně dokumentární pořady. Vůbec neměl zájem o aktivity přiměřené jeho věku. Nejdřív to rodině imponovalo, ale později si uvědomili, že něco není v pořádku. Nedokázal si hrát s vrstevníky, děti se mu smály, protože měl „divné nápady“. Když se nablízku objevilo živé zvíře, pes nebo kočka, zpanikařil. Velmi špatně kreslil a na svůj věk i nápadně špatně mluvil. To ho přivedlo na logopedii.

Vyšetření ukázalo, že chlapec je nejistý v reálném světě, a tak utíká do světa zprostředkovaného knížkami a televizí (počítač doma rodina neměla). Kresba byla slabá nejen obsahem, ale i technicky – tužka si dělala, co chtěla, čáry vedly málokdy tam, kam je namířil. Slovní zásobu měl mimořádně velkou, ale neutříděnou – nedokázal ani určit slova, která k sobě patří (jablko, hruška, třešeň = ovoce). Výslovnost byla také nápadně špatná.

Po dohodě psychologem dostal chlapec úkoly, které rodiče opravdu nečekali – chodit pěšky na vycházky a výlety, společně kreslit, co viděli zajímavého, hledat houby – nejlépe v mlázi, kde je třeba se trochu plížít a proplétat, sbírat borůvky, vyrobit lodičku z kůry, navlékat korále z jeřabin, postavit domeček z klacíků a mechu. Knihy nepřiměřené věku se postupně „ztrácely“ z jeho dosahu, na jejich místo přicházely dětské encyklopedie a příběhy. Teprve později, když se podařilo změnit jeho návyky a přiblížit ho světu jeho vrstevníků, bylo možné pomocí individuálního tréninkového programu postupně doplňovat všechny schopnosti, které mu scházely. Odstranily se nejnápadnější chyby ve výslovnosti a postupně bylo možné zařadit dítě do školky. Nakonec všechno zvládl a první třídu prošel bez problémů. Kdyby ale rodičům včas nedošlo, že